

Vloeiend lezen

een leesvoorstelling



A.C. Lubbers – van Uchelen

© A.C. (Annelies) Lubbers – van Uchelen, 2007

Valtherweg 6a

7875 TB Exloo

Tel.: (0591) 549054

Mobiel: (06) 28257555

E-mail: info@rt-exloo.nl

Web: www.rt-exloo.nl

Tekeningen: C. de Vogel (m.u.v. de tekeningen bij de scripts)

Inhoud

1	De ontwikkeling van verantwoord voortgezet technisch lezen	1
2	Radiolezen	5
3	Koorlezen	9
3.1	Gedichten	9
4	Leestheater	10
4.1	Scripts	11
4.2	Vorbereiding	14
4.3	Evaluatie	19
4.4	Leestheater als onderwijsstrategie	21
5	Scripts	28
5.1	Het ij van uil	28
5.2	Wat is er met het ei?	30
5.3	Zool	33
5.4	Juffrouw Koekepan	38
5.5	De heks van Sier-kon-fleks	39
5.6	Zeeland: een dorp verdrinkt	40
6	Referentielijst	43
7	Achtergrondliteratuur	44
8	Literatuur voor scripts	45

1

De ontwikkeling van verantwoord voortgezet technisch lezen



Met de verschijning van het protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 5 tot en met 8 eind 2004 is er in Nederland een instrument op tafel komen te liggen met richtlijnen voor het systematisch volgen van de voortgang van het voortgezet lezen en spellen. Met dit protocol als leidraad kunnen we de vorderingen van kinderen goed vastleggen om zo tijdig eventuele achterstanden te kunnen signaleren en te kunnen intervensiëren bij kinderen waarvan het voortgezet lezen en spellen onvoldoende vordert of zelfs stagneert.

Eigenlijk moeten we er in het onderwijs zoveel mogelijk voor zorgen dat stagnatie in het leesproces voorkomen wordt, door het geven van motiverend en verantwoord leesonderwijs. Als remedial teachers en intern begeleiders spelen we hierin een belangrijke rol. Zoals vermeld wordt in het Koersplan van de LBRT (dat in november 2006 gepresenteerd werd op de Landelijke conferentie ter gelegenheid van het 15 jarig bestaan) gaan we als remedial teacher ook een meer coachende en ondersteunende rol spelen. Dit betekent dat in het verzorgen van motiverend en verantwoord leesonderwijs zeker een taak voor ons is weggelegd.

Zoals ik al eerder heb geschreven (Lubbers, 2006) heeft het National Reading Panel in het rapport "Teaching Children to Read" (2000) vijf pijlers van goed leesonderwijs geformuleerd, waaraan Richard Allington er in "Reading Today" (2005) nog vijf heeft toegevoegd. Deze pijlers zijn van essentieel belang bij het geven van motiverend, verantwoord en op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd leesonderwijs.

De pijlers die door het **NRP** geformuleerd werden zijn:

1. Ontwikkelen van fonemisch bewustzijn

Kinderen moeten hun vaardigheden op het gebied van het fonemisch bewustzijn gericht kunnen ontwikkelen.

2. De koppeling van letters aan klanken

De klank-tekenkoppeling is van groot belang. Kinderen moeten inzien dat er een verband bestaat tussen de letter die ze zien en de klank die ze horen.

3. Vloeiend lezen

Kinderen moeten vlot en vloeiend leren lezen, waarbij nauwkeurigheid, tempo en expressie belangrijke elementen zijn.

4. Woordenschat

Het systematisch uitbreiden van de woordenschat is ook van belang.

5. Begrijpend lezen

Het leren gebruiken van begrijpend leesstrategieën om zo, zowel het leesbegrip als het leesplezier te versterken.

Allington geeft als de vijf ontbrekende pijlers de volgende:

6. Instructiebalans

Effectieve leesinstructie vereist een balans van klassikale lessen, lessen in kleine groepjes en lessen aan individuele kinderen of tweetallen.

7. Juiste leesniveau

Alle kinderen hebben teksten nodig op het juiste niveau. Dat vereist gedifferentieerde instructie, omdat kinderen van elkaar verschillen en er dus niet één tekst of taak is die geschikt is voor de hele klas.

8. Teksten

Kinderen moeten de beschikking hebben over en de keuze hebben uit interessante teksten en daar ook de hulp van andere kinderen bij mogen vragen tijdens het lezen.

9. Schrijven en lezen

Het lezen en schrijven hebben een wederkerige relatie met elkaar. Het schrijven kan leesbegrip vergroten

en spelling bevat bijvoorbeeld weer een faciliterend aspect voor het decoderen van woorden.

10. Tutorlezen

Het inroosteren van Tutorlezen is ook van belang. Uit onderzoek is gebleken dat zwakke lezers hiervan enorm profiteren.

De pijlers van Allington zijn weliswaar van een iets andere orde, meer didactisch van aard, maar desondanks niet minder van belang. Naar mijn mening is er echter in aanvulling op de pijlers van Allington nog een elfde pijler van effectief leesonderwijs: het herhaald lezen. Herhaald lezen is hét krachtige instrument ter verbetering van het vloeiend leren lezen. Het wordt tegenwoordig veel gehanteerd bij de remediale hulp aan zwakke lezers.

De eerste twee pijlers zijn weliswaar randvoorwaardelijk voor het voortgezet lezen, maar voor het voortgezet leesonderwijs van minder groot belang, want deze zijn, als het goed is, in het aanvankelijk lezen ruimschoots aan bod gekomen. Dit zal zeker het geval zijn als de basisschool in januari de kleuterscreening uit het SBO-protocol heeft afgenomen, de signaleringsmomenten van het Protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 tot en met 4 heeft gevolgd en naar aanleiding van de uitslagen van deze screenings gehandeld heeft.

Ik wil dan ook starten vanuit de derde pijler: het vloeiend lezen.

Vloeiend lezen is een belangrijk doel dat we willen verwezenlijken door het geven van goed leesonderwijs. Dit vloeiend lezen is dan ook één van de voornaamste kenmerken van goede lezers. Moeizame lezers hebben juist hiermee veel moeite.

Vloeiend lezen is het vermogen om een tekst accuraat, vlot, moeiteloos en met intonatie te kunnen lezen. Het is veel meer dan geautomatiseerde woordherkenning, want de kinderen moeten om vloeiend te kunnen lezen ook in staat zijn om te lezen met prosodie en intonatie. Vloeiendheid is daarnaast ook nodig voor het lezen met begrip. Daardoor is het niet of moeizaam tot vloeiend lezen komen ook een betrouwbare voorspeller van problemen

met begrijpend lezen (Stanovich, 1991). Wanneer er vloeiend gelezen wordt, dan hoeft de lezer zich namelijk niet te concentreren op de woordherkenning, maar kan zijn aandacht richten op de betekenis van de tekst (Armbruster, Lehr & Osborne, 2001). Vloeiend lezen is tevens belangrijk voor de motivatie van onze jonge lezers, want fluency is nodig om te kunnen genieten van het lezen (Nathan & Stanovich, 1991).

Eén van de minst effectieve technieken waarmee men tot vloeiend lezen probeert te komen is het klassikaal lezen. Helaas zijn er nog steeds scholen, die met deze manier van lezen werken. Tijdens het klassikaal lezen moeten kinderen slechts een klein deel van de tekst lezen en wordt er van hen verwacht dat ze meelesen met de andere lezers. Vaak doen ze dit niet; bijvoorbeeld omdat ze vooruit zitten kijken in het boek om erachter te komen welk deel van de tekst door hen gelezen moet worden; of om dit deel alvast snel proberen te scannen; of omdat ze niet in staat zijn om de tekst die moeizame lezers of te snelle lezers lezen te volgen en/of omdat ze zich oneindig vervelen bij deze vorm van lezen. Met andere woorden: klassikaal lezen is vaak niet vloeiend, zonder expressie en inspiratie en gevuld met fouten op het gebied van de directe woordherkenning. Deze vorm van lezen doet meer kwaad dan goed voor het zelfvertrouwen en de motivatie van de lezer. En dan spreken we nog niet eens over de impact die deze manier van lezen heeft op bijvoorbeeld dyslectici.

Herhaald lezen (pijler 11) echter, is een populaire en effectieve techniek die in 1979 al ontwikkeld is door Samuels. Uit onderzoek is gebleken dat het herhaald lezen ervoor zorgt dat het leestempo en de accuratesse toenemen én dat dit ook een transfer heeft bij het lezen van nieuwe teksten. Herhaald lezen kan op verschillende manieren toegepast worden binnen ons leesonderwijs. Eén van deze manieren is geven van leesvoorstellingen. Bij leesvoorstellingen kun je denken aan bijvoorbeeld radio lezen, koorlezen of leestheater.

2 Radiolezen



Bij het radio lezen, lezen de kinderen een stuk tekst alsof ze een radioverslaggever zijn. Deze vorm van lezen is ontwikkeld als een mogelijke vervanger van het klassikale- en het niveaulezen.

Tijdens het radiolezen leest een groepje kinderen hardop de hun toegewezen tekst. Het verschil is echter dat deze tekst de dag ervoor al is uitgedeeld. De voorkeur gaat uit naar een tekst die de kinderen tijdens stillezen al hebben gelezen en achteraf besproken hebben, omdat ze dan bekend zijn met de inhoud van de

tekst en de bedoeling van de schrijver. Als de tekst nog niet bekend is voor de kinderen, dan moet je er als leerkracht wel voor zorgen dat je de kinderen voorziet van een gedetailleerd beeld van de tekst. De kinderen moeten goed begrijpen wat de betekenis van de tekst is voordat ze gaan oefenen voor het radio lezen.

Als kinderen nog niet (vaak) aan radio lezen hebben gedaan, is het verstandig om een les te besteden aan het belang van het met betekenis voorlezen van de tekst, net zoals radio en tv-verslaggevers doen. Als verduidelijking van de instructie is wellicht een opgenomen uitzending van "Het Jeugdjournaal" of van "Klokhuis" bruikbaar. Zorg er wel voor dat je de kinderen een kijkopdracht meegeeft. Leg de opgenomen uitzending een aantal malen stil, zodat je het leesgedrag van de verslaggever kunt bespreken. Ook kun je een radioverslaggever, van bijvoorbeeld een regionale omroep, uitnodigen om in je groep te komen vertellen over zijn tekstvoorbereiding voor de uitzending. Vraag hem ook of hij een stuk tekst wil voorlezen, zoals hij dit tijdens de uitzending doet. Benadruk als leerkracht dat lezen met intonatie en betekenis alleen tot stand komt door veel oefening, dus veel herhaald lezen.

Als de tekst uitgedeeld is, lees je als leerkracht (of wellicht een andere goede lezer) de tekst vloeiend voor. Dit betekent dat je reeds bekend moet zijn met de tekst. Als leerkracht vervul je dan een voorbeeldfunctie voor het vloeiend lezen (modeling). Vervolgens laat je de kinde-

ren kort de tekst scannen, waarbij ze de woorden of zinsdelen die ze moeilijk kunnen lezen of die ze niet begrijpen op laat schrijven. Deze woorden of zinsdelen worden dan besproken, waarbij je er wel op moet letten dat je alleen handreikingen geeft wanneer de kinderen er samen niet uitkomen. Bij een aantal woorden, waarvan de betekenis niet of onvoldoende bekend is, kun je aan de kinderen vragen met het woord zelf een zin te maken. Daarmee leren de kinderen het woord actief te gebruiken en kun je als leerkracht tegelijkertijd controleren of de betekenis van het woord nu wel duidelijk is.

Alle moeilijke woorden die besproken zijn, worden door de leerkracht op het bord geschreven, zodat ze nogmaals als woordenrij gelezen kunnen worden. Vervolgens ga je de tekst verdelen onder de kinderen. Denk hierbij wel aan de leesvaardigheid die het kind heeft.

In de dagelijkse onderwijspraktijk, waarin de kinderen steeds meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid krijgen voor het eigen leren, zoals dit bijvoorbeeld op veel Daltonscholen gebeurt, is het verstandig om de kinderen in overleg de stukken tekst te laten verdelen. Een kind blijkt heel goed in staat zelf te bepalen wat het wel of niet kan lezen. Als de tekst verdeeld is gaan de kinderen het hun toegewezen deel hardop oefenen. Dit kan alleen of met anderen, op school en wellicht thuis. Naast het oefenen van het lezen van de tekst, maken de kinderen ook twee vragen voor de andere kinderen uit het groepje. Het antwoord op de eerste vraag moet letterlijk in de tekst terug te vinden zijn (een tekstvraag) en het antwoord op de tweede vraag moet te herleiden zijn door gebruik van de informatie uit de tekst en de achtergrondkennis die de lezer heeft (een denkvraag).

Voorbeelden van vragen bij het artikel Lekker Zuur! dat in de Kidsweek Junior van 29 oktober 2004 stond:

Tekstvraag: Waar houden kinderen, die zure drankjes lekker vinden, nog meer van?

Denkvraag: Hoe komt het dat kinderen die van hun ouders geen zoete dingen mogen eten, later juist méér van zoet gaan houden?

Persoonlijk vind ik het lezen met een leesmaatje een prettige manier om de tekst te oefenen. Een kind dat

moeite heeft met lezen krijgt zodoende extra ondersteuning bij het lezen en bovendien kunnen de kinderen elkaar direct feedback geven op bijvoorbeeld de manier waarop ze lezen. Het is wel belangrijk om voor duidelijke afspraken te zorgen. Een afspraak zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat bij de kinderen die moeite hebben met lezen de woorden die niet direct gelezen worden, worden voorgezegd (Taalsite PO Lexicon: Duolezen). Er zullen ook afspraken gemaakt moeten worden, die gericht zijn op de manier waarop je met elkaar omgaat; hoe corrigeer je, op welke manier blijft het samen lezen leuk, het geven van complimentjes, etcetera. Dit zijn afspraken die ook voor Tutorlezen gehanteerd worden (Taalsite PO Lexicon: Tutorlezen / Boek voor Twee).

De volgende dag komen de kinderen van het groepje weer bij elkaar en presenteren hun deel aan elkaar. Dit gebeurt natuurlijk in de goede volgende van de tekst. Je kunt hierbij kiezen of je het kind hierbij voor het groepje zet alsof ze een presentatie geven, het kind zelf een plek laat uitzoeken waar hij het door hem voorbereide stuk leest, of dat je het kind het stuk tekst op zijn eigen plaats laat lezen. Tijdens de leesbegeleiding die ik geef aan groepjes, mogen de kinderen tijdens de presentatie plaatsnemen in een grote rieten stoel. De rest van de groep zit dan in een halve kring voor hem. De kinderen zijn altijd erg enthousiast over deze werkvorm.

Voordat er begonnen wordt met lezen moet je de kinderen er nog wel even aan herinneren dat ze zoveel mogelijk moeten lezen met intonatie en betekenisgeving. Een nepmicrofoon is hierbij een goede reminder voor de kinderen.

Als een kind een fout leest, geef het dan de kans op dit te verbeteren. Indien dit niet lukt, zeg dan het woord voor. Probeer wel de vaart in het lezen te houden. Het kind mag ook om hulp vragen bij het lezen van bepaalde woorden of delen van de zin, maar ook hier geldt dat je het kind direct weer moet aanmoedigen om door te gaan. Noteer woorden of zinsdelen waarvan je merkt dat een kind ze moeilijk vindt. Deze kun je na het radio lezen (de hele tekst is dan gelezen) nog kort behandelen.

De kinderen die niet aan de beurt zijn om te lezen, lezen stil mee op hun eigen papier of luisteren aandachtig terwijl ze hun tekst weggelegd hebben.

Als de tekst gelezen is, stellen alle kinderen hun vragen. Moedig de kinderen aan om hun antwoorden te onderbouwen door bijvoorbeeld delen van de tekst aan te halen.

Na afloop van de vragen en de discussie vraag je aan de kinderen hun radio lezen kort samen te vatten; wat ging er goed en waaraan moet er nog gewerkt worden¹. Hierbij kun je gebruik maken van opnames die je gemaakt hebt van het radio lezen. Ook wordt er aandacht besteedt aan de woorden of zinsdelen waar de kinderen moeite mee hadden. Deze worden behandeld, op het bord geschreven en gelezen. Hierbij wordt aandacht besteedt aan de manier van decoderen, de uitspraak en de betekenis. Ook nu kun je aan de kinderen vragen om met een moeilijk woord, waarvan de betekenis niet of onvoldoende bekend is, een zin te maken.

Een goed geoefende sessie van radio lezen is uitstekend geschikt om te gebruiken tijdens bijvoorbeeld een week- of maandafsluiting.

Radio lezen kan zowel binnen de groep plaatsvinden als in een RT-setting. Het werken binnen de groep heeft echter de voorkeur.

Bij deze vorm van herhaald lezen wordt er op verantwoorde en motiverende manier gewerkt aan de pijlers 3, 4, 5, 6, 8 en 11. Probeer het, lezen kan voor iedereen leuk zijn!

¹ Je kunt het radio lezen opnemen op video of op schijf en het lezen op een later tijdstip door de lezers laten analyseren. Als je een aantal goede voorbeelden bewaart kun je deze opnames een andere keer weer voor andere kinderen gebruiken.

3 Koorlezen



Koorlezen is het simultaanlezen van een tekst. Dit simultaanlezen wordt al veel gebruikt in een remediale setting, vanwege de ondersteunende werking hiervan. Deze faciliterende techniek wordt bijvoorbeeld ook gebruikt bij behandelingen Ralfi en Connect Vloeiend Lezen.

Koorlezen kan echter ook op een andere manier toegepast worden, bijvoorbeeld bij het voordragen van gedichten of teksten waarin herhalingen voorkomen.

3.1 Gedichten

Gedichten komen vooral tot hun recht als ze voorgelezen of voorgedragen worden. Rijm, ritme en eventuele herhalingen zorgen ervoor dat gedichten leuk zijn om te lezen, ook voor moeizame lezers. Zij hebben steun aan de cadans, de rijm, de herhalingen, maar ook de bondigheid van een gedicht. Het is niet voor niets dat uitgeverij Zwijsen op een gegeven moment kwam met de serie *Versjes voor beginnende lezers*.

Veel gedichten worden voorgedragen door individuele leerlingen. Het voorlezen door twee, drie of meerdere leerlingen komt echter ook geregeld voor. Koorlezen speelt bij leesvoorstellingen, waarbij een gedicht voorgelezen wordt door meerdere leerlingen, een grote rol.

4 Leestheater



Leestheater is een vorm van leesinstructie waarbij kinderen aan het publiek een tekst voorlezen. Dit publiek bestaat meestal uit de eigen klasgenoten. Het leestheater introduceert een drama-element in de literatuur en verandert de klas in één groot toneel.

Ook in Nederland wordt de laatste jaren veel gesproken over op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd onderwijs. Het leestheater past hier perfect in. Allereerst is het gebaseerd op het herhaald lezen. Uit onderzoek is gebleken dat herhaald lezen de vloeiendheid van het lezen bevordert. Hiernaast leren de kinderen om na te denken over de gezichtspunten van de auteur, de situaties die zich voordoen in het script en de achtergronden hiervan én verder leren de kinderen zich te verplaatsen in de karakters die in het script voorkomen. Dit praten en nadenken over de tekst zorgt er weer voor dat de kinderen geoefend worden in het lezen met begrip.

Tijdens goed Leestheater ontstaan er sociale interacties die gericht zijn op lezen en schrijven, waarin modeling, instructie, uitbreiding van de woordenschat én het geven van feedback een natuurlijk deel van het oefenen zijn. Zelfs kinderen die een hekel hebben aan lezen doen graag mee aan het oefenen voor het leestheater, waarbij ze het script menigmaal herhaald lezen.

Het leestheater past in de pijlers 3 tot en met 11 van goed leesonderwijs.

Uit onderzoek (Martinez, Roser, en Strecker, 1999) is gebleken dat er door Leestheater verbeteringen optreden in de woordherkenning, de vloeiendheid en het tekstbegrip van de leerlingen. Verder bleek dat de kinderen vertrouwd raakten met de rijke woordenschat en zinsvorming. Dit was terug te vinden in de verhalen die de kinderen schreven (Rasinski T.V., 2003).

Leestheater is dus een effectieve instructie methode die gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek en daarbij erg leuk en motiverend is.

Bij het Leestheater houden de kinderen het script in hun hand of staat het script op een muziekstandaard. Er zijn, behalve de badges met de karakternaam erop, geen kostuums, decors of andere attributen nodig. Ook wordt er niet veel bewogen. Het is mogelijk om samen met de kinderen te besluiten om wél allerlei attributen en kostuums te gebruiken. Hiertoe kan je bijvoorbeeld besluiten als je merkt dat er kinderen zijn die moeite hebben om zich goed in te leven in het karakter dat zij lezen, maar in zijn meest zuivere vorm kunnen de kinderen bij het Leestheater alleen gebruik maken van hun eigen lichaam. Door middel van hun stemgebruik en hun lichaamstaal zetten ze een karakter of situatie neer. Hierbij moeten de gedachten, de standpunten en de emoties uit het stemgebruik, de gezichtsuitdrukking, de gebaren en de manier waarop de kinderen op het toneel staan, op te maken zijn. Dit betekent vaak dat het Leestheater meer oefening kost dan een gewoon toneelstuk, omdat de lezers nauwelijks ondersteuning hebben van rekwisieten. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om het Leestheater een soort doorloop van een toneelstuk te laten zijn, waarbij het script in de hand gehouden mag worden.

Voorwaarde voor het goed uitvoeren van deze vorm van leesinstructie is dus het vele keren herhaald lezen van de tekst.

4.1 Scripts

Leestheater, leuk! Een vraag die je jezelf zult stellen is: “Waar vind ik scripts?” In het Engels zijn er vele scripts op de markt, uitgegeven in speciale boeken of via allerlei websites te downloaden. Een aantal van deze websites zijn:

www.aaronshep.com/rt

www.scriptsforschools.com/1.html

<http://www.readinglady.com/>

www.fictionteachers.com

<http://www.suzyred.com/readertheater.html>

Dit komt omdat het Leestheater, Reader's Theatre, een veel voorkomende werkvorm is binnen het leesonderwijs in de Verenigde Staten en in Canada. Daar is echter wel gebleken dat leerkrachten het liefst zelf kinderboeken bewerken voor het leestheater.

In Nederland zijn er voor zover ik weet nog geen websites waar je scripts voor het leestheater kunt downloaden. Wij moeten dus zelf geschikte teksten gaan zoeken. Je kunt allerlei soorten literatuur gebruiken, korte verhalen, gedichten, brieven, opstellen, dagboeken, radio en televisiescripts enzovoort.

Bij het selecteren van een tekst is het belangrijk om te kijken naar:

1. het plot van het verhaal

deze moet duidelijk, één- en enkelvoudig zijn.

2. de levendigheid van het verhaal

het verhaal moet simpel en levendig zijn en er moeten niet teveel scènes en karakters in voorkomen.

3. vormgeving

het verhaal moet trefzeker geformuleerd, goed opgemaakt en makkelijk te lezen zijn. Lezers worden verondersteld vaak van hun script op te kijken en dat is moeilijk als je daarna moeite hebt om de goede regel weer terug te vinden. De regelbreedte moet ongeveer anderhalf zijn en de lettergrote 14 punten. Zorg er ook voor dat de spreektekst niet over de pagina heenloopt. Dat komt de vloeiendheid niet ten goede.

4. de dialogen in het verhaal

in echte verhalen moeten levendige dialogen te vinden zijn of aangebracht kunnen worden. Een voorbeeld van een dergelijk boek is het boek Fabels van Arnold Lobel dat in 1981 bij Ploegsma uitkwam. Dit boek kan gemakkelijk bewerkt worden voor het Leestheater.

Ook de verhalen van Sylvia van den Heede over Vos en Haas en de verhalen van Toon Tellegen uit bijvoorbeeld de bundel "Bijna iedereen kon omvallen" kunnen heel goed gebruikt worden. Er zit een pittige dialoog in en tussendoor zorgt de verteller ervoor dat de delen van het verhaal een logisch geheel vormen.

5. de karakters in het verhaal

zoek verhalen waar interessante karakters in zitten of verhalen waar karakters aan kunnen worden toegevoegd. De karakters in de tekst moeten zich voor bepaalde keuzes gesteld zien. Je kunt twee verschillende rollen onderscheiden bij het leestheater. Dit zijn de verhaalkarakters en de verteller. Voor jonge lezers kun je rustig 2 vertellers nemen, want behalve dat het een extra rol creëert zorgt het er ook voor dat de verantwoordelijkheid voor deze belangrijke functie gespreid wordt. Tevens houdt het de aandacht van het publiek beter vast als er een lang verteldeel is.

6. de lengte van het script

let er op dat het script niet te lang is. Als je een lang verhaal of een hoofdstuk uit een boek wilt nemen, probeer dit dan in te korten. Je kunt ook het einde weglaten en het publiek uitnodigen om dit te voorstellen. Dit nodigt de kinderen ook uit om het verhaal c.q. boek te gaan lezen.

De maximum lengte van een script ligt op ongeveer 4 A-4 blaadjes waarop de tekst met een lettergrootte van 14 punten is weergegeven. Dit geeft een leestheater van ongeveer 10 tot 15 minuten

Het script moet dus niet saai zijn. Een uitstekende manier om te controleren of de tekst, die je geselecteerd hebt, geschikt is voor het leestheater is deze voor te lezen aan de kinderen die het moeten gaan uitvoeren. Vraag hen zich in te leven in het publiek. Zo kunnen de kinderen achteraf suggesties geven voor verbetering en je helpen het script aan te passen. Hierdoor bouw je aan de ontwikkeling van leesbegrip, het schrijven van verhalen en de ontwikkeling van logisch denken.

Fictie is niet de enige tekstvorm die geschikt is voor leestheater. Ook informatieve teksten, poëzie, songteksten en verhalen waar bijzondere problemen aan de orde komen, zijn uitstekend geschikt voor het leestheater. Deze leiden allemaal tot een leestheater waarbij ofwel gebruik gemaakt wordt van koorlezen, ofwel van het individueel lezen in een kleine groep.

In Amerika wordt voor het Leestheater ook gebruik gemaakt van (historische) toespraken. De toespraak wordt dan met begrip en gevoel voor intonatie voorgelezen. Een dergelijk script wordt dan tevens gebruikt als springplank om te praten over de reden waarom de toespraak geschreven werd. Zo veranderde Rasinski de toespraken van Franklin Roosevelt “First inaugural speech” en die van Martin Luther King “I have a dream” in twee Reader’s Theatre scripts (Rasinski T.V. 2003). Hij verwerkte ook een verteller in de scripts, die het maatschappelijke klimaat en de gebeurtenissen die leidden tot de toespraak beschrijft.

Ook kinderen kunnen teksten aanpassen voor het Leestheater. Het is een prachtige schrijfp opdracht nadat de kinderen een verhaal gehoord of gelezen hebben. Om hun script te schrijven moeten de kinderen zich goed in het verhaal inleven. Ze moeten in staat zijn de situaties te doorzien en te begrijpen waarom karakters zijn zoals ze zich voordoen in het verhaal. Dit moet terug te vinden zijn in het script. Het eigenlijke verhaal dient dus als ondersteuning van het script. Een kind kan zelf bepalen in welke mate deze ondersteuning plaatsvindt. Beginnende en moeizame lezers zullen niet teveel van het oorspronkelijke verhaal willen afwijken, maar de meer gevorderde lezers en schrijvers wel. Dit doen ze door dingen toe te voegen, karakters weg te laten, scènes te veranderen, enzovoorts. Dit zelf aanpassen van scripts kan voorbereid worden door de kinderen, zoals al eerder is vermeld, bij de selectie van een tekst het publiek te laten zijn en mee te laten denken over het script.

4.2 *Vorbereitung*

4.2.1 *Stap 1*

Allereerst wordt de gekozen tekst door de leerkracht voorgelezen. Hierdoor horen de kinderen hoe de tekst vloeiend gelezen kan worden. Je treedt als leerkracht dus als model op. Doordat de tekst eerst voorgelezen wordt, krijgen de kinderen tijdens het luisteren de gelegenheid om tot tekstbegrip te komen. Als er naderhand gesproken wordt over de tekst leren de kinderen door deze vorm van communicatie het wat, hoe en waarom van de tekst te doorzien. Dit gesprek is bij uitstek ook

de gelegenheid voor het uitbreiden van de woordenschat van de kinderen.

4.2.2 **Stap 2**

Vervolgens lezen de kinderen de tekst voor zichzelf. Zo kunnen ze, door zich nog beter op de tekst te concentreren, werken aan de directe woordherkenning, nieuw geleerde woorden herkennen én tot een nog beter tekstbegrip komen. In de tekst moeten de verschillende karakterdelen duidelijk aangegeven zijn, bijvoorbeeld doordat de naam van het karakter voor de regel staat aangegeven.

4.2.3 **Stap 3**

Er zijn verschillende strategieën die gebruikt kunnen worden om het Leestheater voor te bereiden. Lois Walker stelt dat zij het cirkellezen, het direct lezen, het cooperatief lezen en het tutor- en maatjeslezen het meest bruikbaar en effectief vindt voor het oefenen in de klas.

4.2.3.1 *Cirkellezen*

Cirkellezen stelt de lezers in staat om alle verschillende onderdelen van de tekst te lezen, waarbij ze kunnen experimenteren met hun stem. Door de niet competitieve situatie, waarbij iedereen de kans krijgt om meerdere rollen te lezen, wordt het zelfvertrouwen van de lezers opgebouwd.

Nadat de kinderen de tekst voor zichzelf gelezen hebben (Stap 2) gaan ze in een grote cirkel zitten, de leerkracht zit hier ook bij. Het kind dat links van de leerkracht zit leest het eerste karakterdeel van het script. Het kind daarnaast het volgende enzovoort. De leerkracht doet hier ook aan mee. Er worden nog geen karakters toegewezen aan kinderen. Elk kind leest op zijn of haar beurt het karakterdeel dat aan de beurt is. Indien nodig kan de tekst meerdere malen gelezen worden.

Als het verhaal uit is worden de karakters besproken. Hierbij moeten de kinderen zich een beeld kunnen vormen van de persoonlijkheid van de verschillende karakters. Hoe denkt de persoon in de tekst, hoe zou deze persoon praten, hoe zal het karakter zich bewegen en wat zou hij mogelijk kunnen dragen. Vervolgens wordt

de taak van de verteller besproken. Hoe kan de verteller het verhaal introduceren, de beschrijvende details invullen, de sfeer van het verhaal invullen en de lezers helpen het juiste leestempo vast te houden. Ook worden de moeilijke woorden en zinsdelen besproken en hierna mogen kinderen op vrijwillige basis een karakter lezen. Dit kun je een aantal keren doen, totdat de aandacht verslapt.

4.2.3.2 *Direct lezen*

Nadat de kinderen het script zelfstandig hebben doorgelezen worden de karakters verdeeld en door de leerlingen gemarkeerd. De kinderen schrijven de naam van het karakter voorop de tekst. Zo kunnen de scripts meerdere malen gebruikt worden door verschillende lezers. De aangewezen kinderen lezen vervolgens hun karakter voor. Hierbij zitten ze op hun eigen plaats. Er wordt gelet op een goede uitspraak, de bedoeling van de tekst wordt eventueel nogmaals uitgelegd en de lezers mogen duidelijke notities maken voor het karakter dat op hun script staat. Zorg er echter wel voor dat je hier niet te lang bij stilstaat. Er moet vaart in de les blijven. Vervolgens wordt aan de aangewezen lezers gevraagd om het script voor de klas nogmaals te lezen.

Je kunt een karakter over meerdere kinderen verdelen. Hierdoor kun je het script meerdere malen laten lezen. Verzamel de teksten na afloop, zodat je deze vaker kunt gebruiken.

Zowel het cirkellezen als het directlezen zijn uitstekend geschikt om, met een tekst die al volledig is uitgewerkt, een paar verloren ogenblikken zinvol in te vullen. Veel herhaald lezen dus!

4.2.3.3 *Coöperatief lezen*

Bij het coöperatief lezen worden de kinderen in groepen verdeeld. Voor veel scripts zijn 5 tot 8 lezers nodig. Pas de verdeling hierop aan.

De kinderen lezen het script voor zichzelf. Je kunt er als leerkracht voor kiezen om samen met de kinderen de rollen te verdelen en te markeren en vervolgens op deze basis de groepen te verdelen. Je kunt er echter ook voor zorgen dat er eerst groepen gemaakt worden en de kin-

deren vervolgens zelf de rollen laten verdelen, waarna ze de tekst van hun karakter markeren.

Elke groep krijgt een oefenruimte toegewezen.

De suggesties voor verbeteringen, toevoegingen of veranderingen komen uit de groep zelf. De leerkracht loopt langs de groepen om de lezers aan te moedigen, maar ook om te checken of de scripts goed gemarkeerd zijn.

De kinderen nemen het script vervolgens mee naar huis, om dit thuis te oefenen. De groepen mogen twee à drie keer per week oefenen. Ze mogen zelf aangeven wanneer ze het script voor het publiek kunnen lezen. Niet alle groepen hoeven een presentatie te houden. Zorg er echter wel voor dat alle kinderen in ieder geval één, maar natuurlijk het liefst meerdere presentaties houden.

4.2.3.4 *Tutorlezen*

Hierbij wordt het script door een tutor en een tutee gelezen. De tutor en de tutee kunnen meerdere rollen lezen als dit nodig is. Zoek als leerkracht de juiste rollen voor de kinderen uit. Ook dit tutorlezen kan uitmonden in een Leestheater. Indien dit Leestheater door de tutor en de tutee uitgevoerd wordt is het van belang dat het script niet teveel karakters bevat. Dit voorkomt onnodige verwarring bij het publiek. De verhalen van Kikker en Pad zijn bij uitstek geschikt voor deze leesoefenvorm, omdat er slechts twee karakters (en een verteller) in voorkomen.

4.2.4 **Stap 4**

4.2.4.1 *Het optreden*

Het Leestheater kan pas opgevoerd worden als alle lezers die hieraan meedoen het karakter dat zij moeten lezen, vloeiend kunnen lezen. Tijdens het oefenen moet er gelet worden op een helder stemgebruik. De kinderen moeten de tekst van hun karakter zo lezen, dat hun stemmen, gezichtsuitdrukking en lichaamstaal duidelijk de gedachten en emoties van deze persoon laten zien. Bereid de kinderen ook voor op onvoorziene zaken zoals bijvoorbeeld het maken van een leesfout, het overslaan van stukken tekst, het langdurig lachen van het publiek. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst wor-

den dat je het er met de andere kinderen wel over moet hebben hoe je jezelf gedraagt als je goed publiek bent.

De scripts kunnen, zoals al eerder genoemd, in de hand gehouden of op muziekstandaards gezet worden. De scripts moeten wel op borsthoogte gehouden worden, want het publiek moet de gezichtsuitdrukking van de lezers kunnen zien.

Belangrijk is dat de lezers hun pagina's goed kunnen omslaan.

Om ervoor te zorgen dat de lezers de uitstraling van een team hebben kun je ze bijvoorbeeld allemaal een kiel geven of een t-shirt van de school. Hierdoor kunnen de lezers ook makkelijker van karakter wisselen. Kleine rekwisieten kunnen soms de finishing touch geven.

Voordat het Leestheater geeft de verteller een korte inleiding op het Leestheater. Hierbij vertelt hij of zij de titel en de schrijver van de tekst. Daarna kan er wat over het verhaal, de auteur en het stuk verteld worden.

De verteller kijkt naar het publiek als hij zijn deel van het verhaal voorleest, de karakters kijken naar diegene waartegen ze praten. Soms kunnen de karakters ook van het toneel afkijken. Twee karakters kunnen dan bijvoorbeeld schreeuwen en wuiven naar elkaar alsof ze een heel eind van elkaar zijn. De karakters kunnen zich ook tot het publiek richten met commentaren, als het publiek bijvoorbeeld een stad vol katten wordt.

Na de introductie van de verteller wachten de lezers totdat iedereen op de juiste plaats staat en "bevroren" is. Ook het publiek moet stil zijn. Dan begint het leestheater. Om de scène te verlaten hoeft de lezer niet van het toneel te gaan, maar kan zich eenvoudig naar het publiek bewegen. Als het kind op een stoel zit kan het zich even omdraaien en met zijn rug naar het publiek gaan zitten.

In het leestheater kan een scèneverandering gesuggered worden door een tableau-vivant. Als de ene scène vloeiend overloopt in de volgende, dan hoeft je dit helemaal niet zichtbaar te maken. Als er een bepaalde actie omschreven wordt in het script, dan moet de lezer dit uitvoeren of het suggereren door mime. Het gaat echter voornamelijk om de suggestie. Het is wenselijk dat de

kinderen minimaal één workshop over mimetechnieken hebben gevolgd.

Aan het eind van het stuk worden de laatste woorden langzaam en met ritme uitgesproken, zodat het publiek weet dat het verhaal uit is. Dit hoeft niet altijd te gebeuren; iedereen herkent wel het “en ze leefden nog lang en gelukkig”- einde. Als het verhaal uit is dan “bevriezen” de lezers en doen daarna hun scripts dicht, kijken naar het publiek en buigen vervolgens.

4.2.4.2 *Tips voor de lezers*

- Wat je als karakter moet zeggen moet gemarkeerd worden in de tekst.
- Lees eerst de tekst stil voor jezelf en zoek de woorden op die je niet weet.
- Als er woorden zijn die je moet benadrukken, onderstreep deze dan.
- Markeer pauzeplekken met bijvoorbeeld://
- Lees vervolgens het stuk hardop. Let daarbij op hoe jouw karakter zou klinken.
- Lees het stuk nogmaals en probeer daarbij gezichtsuitdrukkingen en bewegingen uit. Gebruik hierbij bijvoorbeeld een spiegel.
- Houd je script zo dat iedereen je gezicht kan zien.
- Spreek niet te snel en spreek hard en met gevoel.
- Wees het karakter wat je leest, ook als je niet aan de beurt bent.
- Als het publiek lacht, stop met voorlezen tot je weer gehoord kan worden.
- Als je een foutje maakt, doe dan net alsof het goed is.

4.3 **Evaluatie**

Er zijn meerdere vormen mogelijk om het leestheater, maar bijvoorbeeld ook het navertellen² te evalueren. Hieronder volgen enkele suggesties.

² Zie Leestheater als onderwijsstrategie.

1. uitspraak en formulering
is de spreker of lezer goed verstaanbaar en wordt er begrepen wat er gezegd wordt? Worden de woorden duidelijke en vloeiend uitgesproken?
2. oogcontact
is er oogcontact met het publiek en de andere lezers en sprekers?
3. ritmisch lezen met een goed tempo
wordt het verhaal op het juiste tempo verteld, of gaat het te snel, te langzaam of is er sprake van eentonigheid.
4. bekendheid met het verhaal
kennen de lezers of vertellers het verhaal goed genoeg? Kennen de lezers de verhaallijn en weten ze wanneer zij hun karakter moeten lezen? Kunnen de vertellers het verhaal in eigen woorden en vloeiend vertellen?
5. gebaren
maakten de lezers of vertellers gebaren die er spontaan uitzagen en pasten bij hun karakter en het verhaal?
6. stembeheersing
gebruikten de lezers hun stem om het karakter dat ze lazen te ondersteunen? Gebruikten de lezers of vertellers verschillende toonhoogtes en volumes om ervoor te zorgen dat de juiste sfeer werd gecreëerd en het verhaal duidelijk naar de climax werd gevoerd?
7. geschiktheid van het verhaal
was het verhaal een geschikt verhaal voor de leeftijd van de vertellers of lezers en het publiek? Was het het juiste verhaal voor de gelegenheid?
8. algemeen beeld
hoe liep het proces van script naar leestheater? Hoe werd het leestheater door het publiek ontvangen? Hoe werd het leestheater door de lezers ervaren? Wat moet er de volgende keer anders gedaan worden?

4.4 Leestheater als onderwijsstrategie

In Amerika komt men steeds meer tot de conclusie dat het Leestheater, ook zonder dat het tot een optreden komt, zeer goed kan dienen als onderwijsleermiddel. Met goede scripts en een juiste leerkrachthouding blijken kinderen die een afkeer hebben van lezen en NT-2 kinderen (in het Engels ESL (English Second Language) goed te gedijen. Hun zelfvertrouwen, gevoel van eigenwaarde, mondelinge leesvaardigheid, presentatie vaardigheden, sociale vaardigheden en hun woordenschat ontwikkelen zich. Het leestheater is eigenlijk een alles omvattende leeractiviteit. Dit betekent dat het werken met leestheater de verschillende intelligenties van de kinderen kan aanspreken en dus past binnen het geven van onderwijs, waarbij aandacht is voor meervoudige intelligentie. Hieronder zal ik hiervan een aantal mogelijkheden geven.

4.4.1 Wereldverkenning

Bij het Leestheater kun je, zoals al gezegd is, verschillende teksten gebruiken. Als je gebruik maakt van bijvoorbeeld verhalen uit de Griekse mythologie of volksverhalen dan kunnen hieruit verdiepingslessen volgen op het gebied van geschiedenis en/of aardrijkskunde. Er kan bijvoorbeeld ook een onderzoek naar de plaatselijke gewoonten van bepaalde streek gedaan worden.

Informatie die wordt gekoppeld aan het Leestheater-script is voor de kinderen oneindig boeiend. Deze informatie is ook van belang voor het Leestheater, omdat het bijvoorbeeld de tijdsgeest en de intermenselijke verhoudingen weergeeft. Hierdoor krijgen de kinderen een goed beeld van de karakters die meespelen in het script.

4.4.2 Taal en begrijpend lezen

Nadat de kinderen enige tijd gewerkt hebben met het script en dus bekend zijn geraakt met de verteltrant van het script. kan er overgestapt worden van lezen naar vertellen. Hierbij zijn verschillende activiteiten mogelijk.

4.4.2.1 Storyboard

Het maken van een storyboard, waarbij een getekende representatie van het verhaal gemaakt wordt. Elke be-

langrijke scène of actie wordt getekend, dus niet alle kleine details.

4.4.2.2 *Verhaalkaart*

De kinderen tekenen alle plaatsen waar het verhaal zich afspeelt en verbinden deze plaatsen door een lijn in tijdsvolgorde met elkaar.

4.4.2.3 *Verhaalweb*

De titel van het verhaal wordt als startpunt gebruikt voor het verhaalweb. Vervolgens wordt door middel van sleutelwoorden en eventueel beknopte zinnen die in willekeurige volgorde rond de titel geschreven worden het verhaal op papier gezet. Hierna worden deze sleutelwoorden en zinnen in de goede volgorde onder het verhaalweb geschreven.

Een mooie techniek die je hierbij ook zou kunnen gebruiken is mindmapping. Door de structuur van een mindmap kun je de sleutelwoorden en de beknopte zinnen die bij elkaar horen direct aan elkaar koppelen, door het plaatsen van lijnen en het geven van verschillende kleuren. Als er een mindmap gemaakt wordt op A-3 papier zonder gebruik te maken van een computerprogramma, dan kun je aan de kinderen vragen om nadat de titel is opgeschreven een aantal verschillend gekleurde cirkels te plaatsen op het papier rondom de titel. Vervolgens worden de sleutelwoorden en de kernzinnen in de juiste cirkels geplaatst. Er mag echt niet naast de cirkels geschreven worden. Hierdoor zorg je ervoor dat er ook echt alleen de belangrijkste woorden en zinnen genoteerd worden. Nadat deze woorden en zinnen in de cirkels geschreven zijn, worden de cirkels genummerd zodat ze het verhaal in de juiste volgorde vertellen.

Als je een mindmappingprogramma op de computer gebruikt dan kun je als je de sleutelwoorden en kernzinnen hebt geplaatst en gerubriceerd door middel van het schuiven van deze blokken het verhaal in de goede volgorde zetten. Het printen van deze mindmap vergt echter wel enige aandacht.

Deze activiteit, het maken van een verhaalweb, is een goede oefening voor het leren samenvatten. Het goed

kunnen samenvatten is erg belangrijk voor het behalen van goede resultaten op het voortgezet onderwijs.

Net als bij begrijpend lezen kun je na het lezen van het script bepalen wat voor soort tekst het is; een verhaal tekst, een informatieve tekst of een leertekst. Als de tekst valt onder de categorie verhaalttekst, dan zou je nog naar het verhaalttype kunnen kijken. Hierbij kun je een aantal verhaaltypen onderscheiden:

1. Fabel

dit is een verhaal dat verteld wordt om de lezer een lesje te leren (het moraal van het verhaal). In fabels komen vaak sprekende dieren voor.

2. Sprookje

een sprookje is een volksverhaal dat meestal tamelijk kort is en veel surrealistische elementen bevat. Vaak is een sprookje voorzien van een moraal. Hoewel sprookjes in het verleden bedoeld waren als vertellingen voor volwassenen, zijn het tegenwoordig meestal verhalen voor kinderen waarin hen spelenderwijs iets over het leven bij wordt gebracht (Bron: WIKIPEDIA) Veel sprookjesfiguren zijn in staat om toverachtige daden te verrichten. In sprookjes komen zowel mensfiguren, dieren als betoverde voorwerpen voor. De meeste sprookjes lopen goed af voor de “goeden” in het verhaal.

3. Volksverhaal

dit is een verhaal dat uit overlevering verteld wordt door het gewone volk.

4. Mythe

dit is een verhaal dat een poging doet om de gewoontes van een groep mensen of een natuurfenomeen uit te leggen. Deze verhalen waarin ook vaak over de belevenissen van goden verhaald wordt werden mondeling overgebracht.

5. Legende

dit is een verhaal waarvan men gelooft dat het een historische basis heeft en die van generatie op generatie overgeleverd wordt.

6. Gedicht

een gedicht is een (literaire) tekst (zowel geschreven als gesproken) in versvorm. De vorm is dus belangrijk.

4.4.2.4 *Navertellen*

Hierbij wordt er aan verschillende kinderen gevraagd een deel van het verhaal na te vertellen. Dit kan klassikaal maar ook in groepjes gedaan worden. Bij het navertellen kun je, om de gedeelten af te bakenen en duidelijk aan te geven welk deel de kinderen moeten navertellen, heel goed gebruik maken van een storyboard, een verhaalkaart en/of een verhaalweb. Je kunt de kinderen echter ook laten vertellen totdat er een stopteken gegeven wordt, waarna het volgende kind verder vertelt.

4.4.2.5 *Video en DVD*

Het op video of DVD zetten van het navertellen van het verhaal. Hierbij kun je ook allerlei zaken zoals poppen, maskers, kostuums, tekeningen en hoeden gebruiken. Er is echter wel een tijdslimiet gesteld aan het navertellen van het verhaal. Vervolgens worden de video-opnames bekeken en besproken. Als de vertellers tevreden zijn over de opname die van hen gemaakt is, dan kan deze bewaard worden. Als zij dit echter niet zijn moeten de kinderen in de gelegenheid gesteld worden het verhaal nogmaals te vertellen terwijl er gefilmd wordt.

4.4.2.6 *Andere vormen, zelfde verhaal*

Van veel verhaaltypen bestaan andere vormen. Er zijn bijvoorbeeld verschillende versies van "De kleine zee-meermin". Laat de kinderen deze andere verhalen opzoeken in de bibliotheek en meenemen. Deze varianten kunnen hierna ook gelezen worden op de manier waarop je Leestheater oefent. Je kunt hierbij de kinderen in groepen verdelen en vervolgens hun variant per groep laten navertellen. Ook dit kunnen dus voorstellingen worden.

4.4.2.7 *Schriftelijke samenvatting*

Laat de kinderen een beschrijving maken van elk karakter in het verhaal. Hierin worden onder andere, lengte,

gewicht, uiterlijk, de manier van bewegen, de manier van spreken, etnische afkomst en de eigenaardigheden van het karakter besproken.

4.4.2.8 *Schrijven*

Er zijn ook allerlei schrijfactiviteiten mogelijk waarbij de leesvoorstelling het startpunt is.

1. het herschrijven van het verhaal

het herschrijven van het verhaal vanuit het gezichtspunt van één van de hoofdpersonen of juist vanuit het gezichtspunt van één van de nevenpersonen.

2. het schrijven van een televisiecommercial

het schrijven van een televisiereclame, waarin je anderen probeert te overtuigen om ook te beginnen met het leestheater.

3. het schrijven van een autobiografie

het schrijven van een autobiografie van één van de karakters van het verhaal.

4. het samenstellen van een dagboek

een dagboek samenstellen, zoals die misschien geschreven had kunnen worden door één van de karakters uit het verhaal.

5. het schrijven van een gedicht, limerick of songtekst

een gedicht of songtekst dat het verhaal vertelt of kort het plot weergeeft.

6. het schrijven van een poppenkastverhaal

dit poppenkastverhaal is gebaseerd op het leestheaterscript. Maak hierbij de poppen, oefen het poppenkastverhaal en voer het op.

7. het schrijven van een ander eind

het schrijven van een ander slot aan het verhaal van het script. Een getekend voorbeeld hiervan is te vinden in het prentenboek “Max en de toverstenen” van Marcus Pfister.

8. het schrijven van een krantenartikel

een krantenartikel schrijven over het script van het leestheater. Dit krantenartikel kan over het gehele verhaal gaan, maar ook over een deel van het verhaal. Probeer het artikel aan te laten sluiten bij een

thema. Kan het artikel bijvoorbeeld geplaatst worden in de kookrubriek of in de rubriek “raad van Aat”.

9. het schrijven van een aanbevelingsbrief

deze brief beveelt de favoriete leestheaterscripts van de schrijver aan.

10. het schrijven van een brief

een karakters uit het script schrijft een brief aan een ander karakter uit het script.

11. het schrijven van een hoorspel

het script kan herschreven en uitgevoerd worden als een hoorspel, waarbij je geluidseffecten en muziek kan gebruiken.

12. het maken van een alfabetboek

elke letter van het alfabet staat voor bijvoorbeeld een karakter of situatiebeschrijving in het script.

13. het maken van kruiswoordpuzzels

in deze kruiswoordpuzzels kunnen de namen van de karakters, de locaties en andere zaken uit het script voorkomen.

14. het schrijven van een karakterschets

een karakterschets van een van de hoofd- of nevenpersonen uit het script. Hierin kunnen onder andere lengte, gewicht, uiterlijk, de manier van bewegen, de manier van spreken, etnische afkomst, de eigenaardigheden van het karakter en de manier waarop het karakter in het leven staat besproken worden.

15. het maken van een prentenboek

herschrijf het script en maak er tekeningen bij. Doe dit zodanig dat het een prentenboek voor jongere kinderen wordt.

16. het maken van een musical

herschrijf het script zodat het een musicalscript wordt. Hier horen dus ook songteksten bij! Oefen dit en voer het op.

17. het schrijven van een nieuw begin

schrijf een nieuwe openingszin en eerste alinea voor het verhaal. Zorg ervoor dat de openingszin kort, bondig en goed geformuleerd is dat de eerste alinea

pakkend is en de aandacht van het publiek vast kan houden.

4.4.2.9 *Drama*

Met behulp van het script kun je ook allerlei **drama-activiteiten** bedenken. Je kunt hierbij bijvoorbeeld denken aan het maken van standbeelden van de karakters.

5 Scripts

5.1 *Het ij van uil*

Aantal lezers: 4

Verteller Er zit een gat in de boom. Dat gat is het huis van uil. Uil is de buur van vos en haas.

Haas 'Kijk daar!'

Vos 'Lees jij dat ook?'

Haas 'Een ij?'

Vos 'Wat zou dat zijn?'

Haas 'Ik wil het zien!'

Vos 'Ik ook.'

Haas 'Ik bel.'

Vos 'Nee, ik!'

Verteller **Bim bim bam!**

Uil 'Sssss! Wek mijn ij niet! Kom maar. Kijk maar, daar in die doos. Is mijn ij niet lief?'

Vos 'een ij? is dat nu een ij?'

Haas 'maar het is een ei!'

Uil 'dat zei ik: **een ij.**'

Vos 'Uil, wat ben jij dom. Wat ik daar lees, is fout. Een ei is met ei en niet met ij.

Verteller Uil weet niet hoe het moet. Haas doet het voor. Nu ziet uil het ook: ei is met ei en niet met ij.

Vos 'Hoe kom jij aan dat ei?'

Haas 'Van wie is het? '

Vos 'Wie gaf het jou?'

Uil 'Het ei lag voor de deur, dus is het van mij.'

Haas 'Dat kan niet,'

Uil '**O nee?** (boos) Van wie is het dan wel? Van jou, haas? Of van jou, vos? **Van**



wie? Van wie? Het lag voor mijn deur, dus is het van mij. Ik ben de **pa** van het ei!

Verteller Kan dat wel? Haas weet het niet en vos weet het niet. Uil wil het ei, dan moet het maar.

Vos 'Kijk je uit, uil?'

Haas 'Pas op, uil!'

Vos 'Een ei is teer, uil!'

uil 'Ga weg! ga weg!'

5.2 **Wat is er met het ei?**

Aantal lezers: 5



Verteller Al meer dan een week zit uil op het ei. **Dat moet.** Hij zit een poos zus. Hij zit een poos zo. Uil is gek op het ei. Het is zo gaaf en wit. Af en toe zegt hij wat.

Uil 'Lief ei, lief ei! Ik hou **ZO ZO ZO** veel van jou! Ik geef jou een zoen. '

Verteller En dat doet hij dan. Tien keer of zo. Is dat leuk voor een ei? Vast wel. Zo gaat dat **één week, en nog een week, en nog een week.** Maar dan...

Uil 'O haas, kom **gauw!**(huilt uil) **Mijn ei is ziek!** Het rolt zo raar heen en weer en het zegt **piep! O, O,** wat moet ik doen? Het gaat vast mis!'

Haas 'Ben je mal, dat moet juist zo. Je ei is **niet** ziek. **Je ei komt uit.'**

Uil 'Waar komt het uit? Waar?'

Haas 'Niet **waar,** maar **wat!**'

Uil 'Wat?' Wat zeg je?'

Haas 'Ik zeg niet waar, maar wat.'

Uil 'Zei je wat?'

Haas 'Dat is waar.'

Verteller Wat komt er uit het ei van uil...? Vos en haas zijn in het hol van uil. En uil is er ook. **En het ei?** Waar is het ei?

Uil 'Het is **weg!** Net lag het in de doos en nu is het weg! Een dief nam het mee! **help! help!**'

Verteller Is dat zo? Is het ei weg? En wie nam het mee? Wie wil er een ei? Wie is de dief?

- Haas** 'SSSSS! Hoor jij dat ook, vos? En jij, uil?'
- Piep** piep piep! piep piep!
- Uil** 'Maar dat is mijn **ei!** Het zit in de hoek! hoe kan dat nu?'
- Piep** 'Piep piep!'
- Verteller** En dan loopt het zo naar uil toe!
- Uil** 'Een dier! een dier! Een dier met een **dop** op zijn **kop!** dat dier at mijn ei! **Ik zal het! Ik zál het!**'
- Verteller** Uil is **ZO** boos, **ZO** boos!
- Haas** 'Nee uil! Niet doen! Dat dier **IS** je ei, doe het geen pijn. '
- Verteller** En kijk daar doet het dier de dop van zijn kop.
- Vos** 'O!'
- Haas** 'A!'
- Verteller** Het dier ziet er zo lief uit. Het is van geel dons. En het zegt...
- Piep** 'Piep, piep!'
- Verteller** Is het een uil?
- Uil** 'Nee. '
- Verteller** Is het een vos ?
- Vos** 'Nee. '
- Verteller** Is het een haas?
- Haas** 'Nee. '
- Verteller** Wat is het dan? Haas weet het niet en vos weet het niet.
- Uil** 'Ik noem hem **piep**. Kom, piep. Kom, ik geef jou een zoen.'

Verteller En dat doet hij. Wel **10** keer. Is dat leuk voor piep? **Ja hoor!**

5.3 Zool

Aantal lezers: 8

Verteller 1 (De verteller laat het boek Robin is verliefd zien, vertelt iets over de inhoud van het boek en over het hoofdstuk dat voorgelezen gaat worden. De verteller introduceert de lezers en de karakters die ze lezen)

Verteller 2 Arme juf Tineke. Alle kinderen houden haar voor de gek en ze trapt overal in!

Kind 1 'Juf, er zit een scheur in je broek!'

Juf 'O nee, hè, een scheur in mijn mooie nieuwe broek!'

Kind 1 'Een april.'

Kind 2 'Juf, er zit een spin in je haar!'

Juf 'Ah bah! Ik vind spinnen eng!'

Kind 2 'Een april!'

Kind 1 'Juf, er zit een hond in de wc. Hij zit te poepen.'

Verteller 1 Juf Tineke loopt naar de wc, ze doet de deur open.

Juf 'Waar is die hond? Ik zie hem niet.'

Kind 1 'Een april!'

Kind 2 'Juf, kijk, het sneeuwt buiten.'

Juf 'Dan gaan we een sneeuwpop maken.'

Verteller 2 Ze loopt naar buiten. Alle kinderen rennen achter haar aan.

Alle kinderen 'Een april!' (ze lachen zich suf)

Juf 'Nu wil ik het niet meer.' Jullie mogen me niet meer voor de gek houden, want daar word ik gek van. We gaan rustig naar binnen en ik ga een verhaaltje voorlezen.'

Verteller 1 Dat vinden de kinderen een goed idee. Maar als ze in de klas zijn, pakt juf geen boek, nee, ze loopt naar het schoolbord en schrijft er cijfers op. Eerst één cijfer, dan een schuine streep, dan drie cijfers en dan

- nog een schuine streep. Wat is dit nu weer?
- Juf** 'Gefopt!', 'Ik ga niet voorlezen, we gaan rekenen. Een april! Deze som moeten jullie maken. Tweehonderdzesenvijftig gedeeld door vier.'
- Rudi** 'Hallo!' Wij zijn toevallig kleuters, hoor, wij kunnen nog niet rekenen!'
- Juf** 'O ja, dat is ook zo. Goed, dan ga ik toch voorlezen. Eerst één verhaaltje en dan nog een verhaaltje. Hoeveel verhaaltjes ga ik dan voorlezen?'
- Alle kinderen** 'Twee!'
- Juf** 'En dan nog een verhaaltje, hoeveel...'
- Alle kinderen** 'Drie!'
- Juf** 'Nu hebben jullie me wéér gefopt. Jullie kunnen wel rekenen!'
- Verteller 2** Daar is iedereen stil van. Juf pakt haar boek.
- Rudi** 'Maar die op het bord is veel te moeilijk.'
- Juf** 'Dat is waar.'
- Verteller 1** Juf slaat het boek open
- Nellie** 'Hé Robin, hé Robin.'
- Verteller 2** Robin kijkt naar Nellie. Robin is verliefd op Nellie. En Nellie is verliefd op Robin. Dus zijn ze verloofd.... Zegt Nellie.
- Nellie** 'Hé Robin,' (fluistert ze). 'Weet je wat we gaan doen als juf voorleest? Dan moet jij recht in mijn ogen kijken en ik moet recht in jouw ogen kijken. En we mogen niet lachen. En je mag ook niet even de andere kant op kijken. Als je lacht, moet je mij een zoen geven.'
- Robin** 'En als jij lacht?'
- Nellie** 'Dan moet ik jou een zoen geven.'
- Verteller 1** Robin knikt. Dat is goed. Hij kijkt Nellie recht in haar ogen en Nellie kijkt terug. Ze kijkt een beetje boos. Juf begint voor te le-

zen. Wat moet ik doen? denkt Robin. Hij wil Nellie graag een zoen geven, maar hij wil niet verliezen. Hij wil winnen! En als hij wint, krijgt hij een zoen. Van Nellie. Dat is nog mooier. Hij begint ook een beetje boos te kijken, net als Nellie.

Robin Wat moet ik doen? Ik wil Nellie graag een zoen geven, maar ik wil niet verliezen. Ik wil winnen! En als ik win, krijg ik een zoen. Van Nellie. Dat is nog mooier.

Verteller 2 Robin begint ook een beetje boos te kijken, net als Nellie. En dan... begint Nellie vals te spelen. Daar was Robin al bang voor. Ze kijkt opeens scheel.

Robin Dat is niet eerlijk! Ik kan niet scheel kijken.

Verteller 1 Nellie wel, Nellie kan verschrikkelijk scheel kijken. Robin maakt zijn mond stijf, hij duwt zijn lippen heel hard op elkaar, want hij voelt dat zijn mondhoeken omhoog willen gaan. Dat mag niet, want dan lacht hij en dan heeft hij verloren. Maar Nellie kijkt zó gek! Robin knijpt zijn lippen met zijn vingers op elkaar. Dan voelt hij dat zijn wangen opeens helemaal bol staan. Alsof er iets groots in zijn mond zit, iets dat naar buiten wil. Robin weet wat het is, het is een schaterlach.

Robin Ik moet aan iets verdrietigs denken!

Verteller 2 En dat doet hij. Hij denkt aan een man die een hond slaat met een stok. Robin kijkt nog naar Nellie, met zijn ogen open, maar hij ziet haar niet meer. Hij ziet alleen de man met de stok, de man met de stok die de hond slaat. Hij ziet de man in zijn hoofd.

Robin Ik wil die man helemaal niet zien. Zo'n rotzak! Ik wil iets anders zien.

Verteller 1 Maar ai, nu ziet hij Nellie weer. Ze duwt haar neus omhoog en steekt haar tong uit.

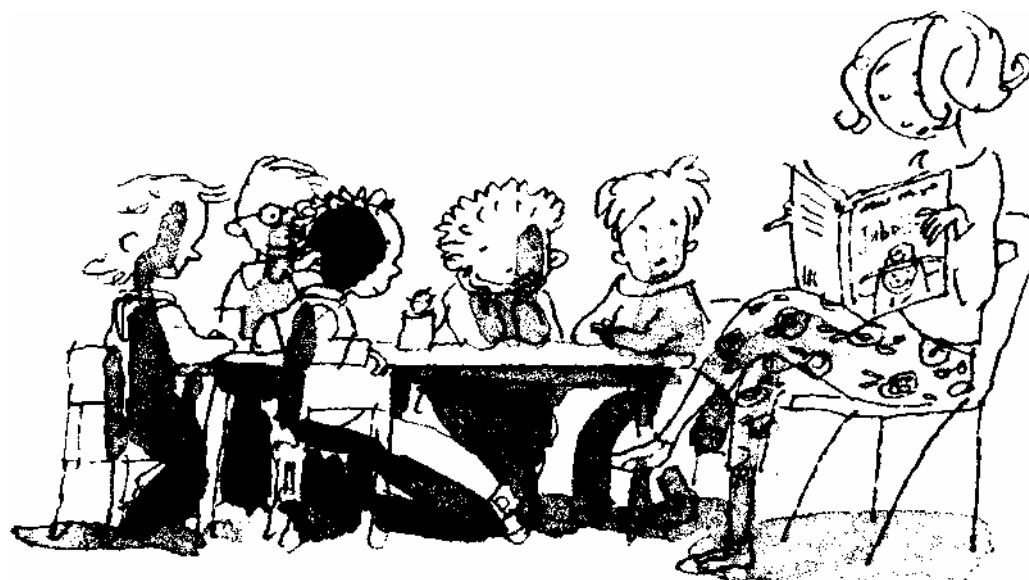
Robin Gauw, gauw aan iets anders denken. Iets verdrietigs.

Verteller 2 Robin denkt aan een boot die zinkt, een

grote boot die langzaam in het water zakt, de golven in. En op die boot staan kinderen te huilen, ze zijn zó bang.

- Robin** Dit wil ik ook niet zien!
- Verteller 1** Ai, nu zit Nellie te flapperen met haar oren!
- Robin** Gauw, gauw weer aan iets anders denken.
- Verteller 2** In zijn hoofd ziet Robin een trap. Een hoge trap. Hij loopt de trap op. Hij gaat een deur door, een kamer in. Het is een beetje donker in de kamer. Er staan oude bruine stoelen bij een oude bruine tafel. Op de tafel ligt een oud kleedje. Opeens weet Robin waar hij is! Dit is het huis van oud omaatje. In de grote stad! Maar waar is oud omaatje? Hij kijkt in de keuken, daar is ze niet. Hij loopt naar de slaapkamer. Opeens is Robin bang. Oud omaatje is ziek. Dat heeft papa verteld. Ze is ziek en ze is moe, ze wil haar bed niet meer uit. Heel voorzichtig trekt Robin de deur van de slaapkamer open. Hij gluurt naar binnen. Zie je wel! Daar ligt oud omaatje. Ze heeft haar ogen dicht, ze slaapt. Ze is heel wit. Haar haar is wit en haar gezicht is wit. Je kunt goed zien dat ze heel erg ziek is. En moe. Maar opeens doet oud omaatje haar ogen open. Ze ziet Robin staan bij de deur.
- Robin** Dit wil ik ook niet zien!
- Verteller 1** Maar opeens doet oud omaatje haar ogen open. Ze ziet Robin staan bij de deur.
- Oud omaatje** 'Dag lieve Robin, ik ga dood.'
- Nellie** 'Juf, Juf, Robin huilt!'
- Juf** 'Een april.'
- Verteller 2** Juf leest gewoon verder.
- Nellie** 'Nee, echt!' Kijk dan!'
- Verteller 1** Juf legt haar boek weg en komt naar Robin toe.
- Juf** 'Wat is er, lieverd?'
- Robin** 'Ik probeer niet te lachen.'

- Juf** 'Dat gaat je goed af.'
- Robin** 'Ik dacht aan oud omaatje, die is zo ziek.'
- Verteller 2** De tranen glijden nog steeds langs Robin's wangen.
- Robin** 'Ze zei dat ze doodgaat.'
- Juf** 'En moet je daar zo om huilen?'
- Robin** 'Ja.'
- Verteller 1** Hij snuift zijn snot terug zijn neus in.
- Robin** 'Ja, want ik ben... ik ben verliefd op haar.'
- Nellie** 'Ha, dat kan helemaal niet! Verliefd op een oud omaatje! Op mij zul je bedoelen! Je bent verliefd op mij, halve zool!'
- Robin** Halve zool?
- Nellie** 'Verliefd zijn is dat je met elkaar gaat trouwen. Je kunt toch niet met een oud omaatje gaan trouwen! En helemaal niet als ze ziek is, halve zool!'
- Verteller 2** Opeens is Robin niet meer verliefd op Nellie.
- Verteller 1** Helemaal, totaal, absoluut niet meer verliefd.



5.4 *Juffrouw Koekepan*

Aantal lezers: 8

Lezer 1 Als juffrouw Koekepan verjaart
in Dedemsvaart, in Dedemsvaart
dan bakken ze voor haar een taart!

Allen **met honderdduizend krenten**

Lezer 2 Wat zit erin? Amandel-krem.
Wat zit erop? Rabarber-sjem.
En ieder roept met luide stem

Allen **Dat is van onze centen**

Lezer 3 Wij hebben 't hele jaar gespaard
in Dedemsvaart, in Dedemsvaart
en ieder dubbeltje vergaard

Allen **Om zo iets te verdienen**

Lezer 4 En boter zit erin, zoveel
een vat vol suiker, ton vol meel,
en anderhalf ons kaneel

Allen **En niks geen margarine!**

Lezer 5 Lang leve juffrouw Koekepan!
zo roepen alle mensen dan.
Ze hebben roze strikken an

Allen **Van achteren en van voren**

Lezer 6 En ieder paard in Dedemsvaart
dat heeft een rood-wit-blauwe staart
als juffrouw Koekepan verjaart

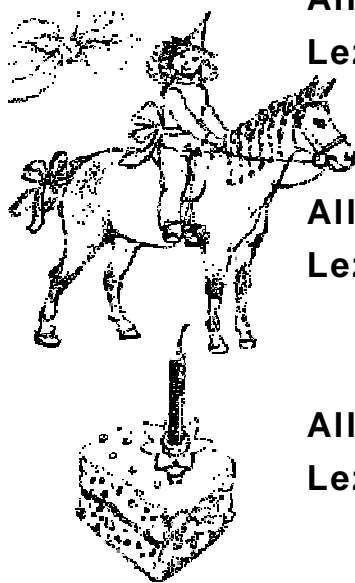
Allen **En belletjes in zijn oren**

Lezer 7 Ga dus vooral naar Dedemsvaart
als juffrouw Koekepan verjaart
dat is de negentiende maart

Allen **Kijk uit met oversteken!**

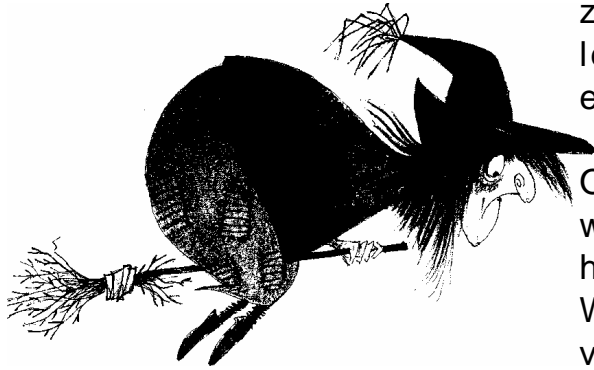
Lezer 8 Want 't is daar zo verschrikkelijk druk
en wens de juffrouw veel geluk,
dan krijg je zeker ook een stuk

Allen **Maar: met twee woorden spreken!**



5.5 *De heks van Sier-kon-fleks*

Aantal lezers: 7



Allen Dit is de heks van Sier-kon-fleks,
ze woont in Kopenhagen.
Iedere dag doet zij wat gek
en alle mensen klagen:

O, wat een heks,
wat een akelige heks,
hoe lang moet dat nog duren?
Wie wil de heks van Sier-kon-fleks
voorgoed het bos in sturen?

Lezer 1 *Op zondag neemt zij de kolonel
en tovert hem om in een mokka-stel*

Lezer 2 *Op maandag doet zij niet zoveel,
dan jakkert zij op haar bezemsteel.*

Lezer 3 *Op dinsdag eet zij een schooljuffrouw
en laat het verder maar blauw-blauw.*

Lezer 4 *Op woensdag neemt zij het mokka-stel
en tovert het om in een kolonel*

Lezer 5 *Op donderdag neemt zij het dameskoor
en schuift het onder de voordeur door.*

Lezer 6 *Op vrijdag bijt zij de griffier
en wikkelt hem in vloeipapier.*

Lezer 7 *Op zaterdag gaat zij in 't bad,
zodat het in de rondte spat,
en verder speelt zij met haar kat
het spelletje van 'wie doet me wat'.*

Allen Dit is de heks van Sier-kon-fleks,
zij woont in Kopenhagen.
Alle mensen staan perpleks
zoals die heks kan plagen.
O, wat een heks,
wat een griezelige heks,
't is niet om te verdragen.
Wie wil de heks van Sier-kon-fleks
voorgoed het bos injagen?

5.6 ***Zeeland: een dorp verdrinkt***

Aantal lezers: 10

Verteller 1 In de nacht van 31 januari op 1 februari werden Engeland, België, Duitsland en Nederland getroffen door een ongekend zware zuidwesterstorm in combinatie met een springvloed. In Zeeland brak een groot aantal dijken door en Zuid-Holland ontsnapte ternauwernood aan een even grote ramp. Ten westen en zuiden van het Zeeuwse dorp Stavenisse braken de dijken over een lengte van bijna twee kilometer. De watervloed die vervolgens aan kwam rollen, nam hele rijen huizen mee..

Een aantal overlevenden vertellen hier hun verhaal. Izak Hage werd door zijn zoon uit bed gehaald.

Izak Hage Ik rende naar het bureautje om het geldkistje te pakken. Toen stond ik al tot m'n middel in het water. We klommen naar de zolder. Ik keek uit het dakraam en zag dat de huizen in de buurt verdwenen waren. Ik riep: "Het dak op jongens, want straks zakt het huis in mekaar!" We zaten er amper op, toen we wegvoeren, zoals een boot van de steiger gaat. Maar dan met een gangetje van honderd kilometer per uur, boven op die stroom en in het aardedonker! De jongens gooiden als gekken pannen van het dak om drijvende te blijven. '

Vrouw Help, help!

Verteller 2 In het water lag een vrouw. Ze kon haar hoofd amper boven water houden.

Izak Hage Ik greep een vrouw aan haar haar en trok haar op het dak. Ze zag er verschrikkelijk uit, maar ze heeft het overleefd. We vlogen bijna met het vlot te pletter tegen een schuur, maar de stroom sleurde ons erlangs. Toen de stroom verderop in de polder minder werd, konden we van ons vlot afkomen bij een boerderij. Daar ben ik helemaal in de vochtige

- haver gekropen om warm te worden.
- Verteller 1** Ook Jo Leune zat op de zolder van haar huis. Het was er donker en buiten hoorde ze het schreeuwen van mensen.
- Jo Leune** Je zag stukken van daken en zolders voorbijkomen, maar omdat het donker was, kon je het niet goed onderscheiden. Wij hadden ook helemaal niks op zolder om licht te maken.
- Verteller 2** Wim van Prooijen zat samen met zijn vrouw Pietje en zijn bejaarde vader op de zolder van hun huis.
- Wim van Prooijen** Toen we op zolder zaten, hoorden we hulpgeroep van mensen. Die zaten op een hek vlak bij ons huis. Ze zijn eraf gespoeld en verdronken.'
- Pietje van Prooijen** Dat was het ergste, het geroep van mensen buiten, die je niet meer kon helpen. Zelf was ik eigenlijk tamelijk rustig, maar als je dan buiten die angstschreeuwen hoorde, dat ging dwars door je heen.
- Verteller 1** Als het water op de zolder komt, klimt Wim van Prooijen door een raampje het dak op en trekt daar ook zijn vader doorheen.
- Wim van Prooijen** Vader wou eerst niet, want ja, het was een man van 84. Maar m'n vrouw heeft hem opgeduwd en zo kregen we hem op 't dak. Toen heb ik gezegd: "Je bent een ouwe timmerman, dus je weet best hoe je op 'n dak moet zitten. Zet je voeten tegen de panlatten. En jawel hoor, het lukte. Na een uur begon het water een beetje te zakken. Toen zijn we terug de zolder op gegaan. Het was één modderboel. Gelukkig was het bed droog. Daar zijn we toen met z'n drieën in gekropen.'
- Pietje van Prooijen** Vader lag eerst, daarna ik en Wim aan de buitenkant. Ik was toen nog in verwachting ook, dus veel ruimte hadden we niet. Van slapen is weinig gekomen. Ik weet dat we ondanks onze ellende nog gelachen hebben om onszelf!
- Verteller 2** Suus Priem is met haar ouders nog op tijd naar de Molendijk gevlucht. De situatie ter

- plaatse was echter verschrikkelijk.
- Suus Priem** Daar was het vreselijk, want in de lage huisjes onder aan de dijk zaten nog mensen. Die schreeuwden en gilden toen het water ineens zo snel kwam. Vader heeft samen met andere mannen nog stukken uit een paar daken gehakt om die mensen naar buiten te krijgen. Maar voor sommigen was het al te laat.
- Verteller 1** Kees Moerland probeerde samen met zijn broer nog mensen te redden uit de huisjes achter de molen.
- Kees Moerland** We konden nog een gezin uit een huisje achter de molen weten te halen. Met aangespoelde deuren en vensters maakten we een drijvende brug en zo hebben we ze naar de kant kunnen krijgen. Toen we verder liepen, hoorden we een meisje gillen. Ze lag in het water, maar ze kon niet bij de dijk komen vanwege het wrakhout. Een man probeerde met een touw om z'n middel over dat wrakhout bij haar te komen. Maar het mislukte.
- Verteller 2** De watersnoodramp eiste in Nederland 1836 slachtoffers en werden er 72.000 mensen geëvacueerd. Er werd hulp geboden vanuit de gehele wereld. Wat was echter de oorzaak van deze ramp. Een medewerker van Rijkswaterstaat vertelt ons hier meer over.
- Medewerker Rijkswaterstaat** Veel dijken in het deltagebied waren te laag en te zwak. Rijkswaterstaat onderkende dit gevaar al in de jaren '20, en werkte aan plannen om de zeegaten af te sluiten. Om meerdere redenen kreeg de Afsluitdijk (1932) echter voorrang. Eerst na de crisisjaren en de oorlog werden de eerste werken uitgevoerd: de Botlek, de Brielse Maas (1950) en de Braakman (1952) werden afgedamd. Het Drie Eilandenplan zou het volgende project zijn, maar eerst werd het 1953.

6 Referentielijst

Allington, R.L. (2005). The other five “pillars” of effective reading instruction. *Reading Today, 2005* (june/july), page 3.

Armbruster, Lehr & Osborn (2001). *Put Reading First (Fluency instruction)*. Ciera & NIFL.

Lubbers, A.C. (2006) *Verantwoord voortgezet technisch lezen, een pleidooi voor meer aandacht op de school en in de klas*. In: *Dyslexie. Zorg voor ons allemaal*. Apeldoorn/Antwerpen: Garant.

Martinez, M., Roser, N., & Strecker, S. (1999). “I never thought I could be a star”: A readers theatre ticket to reading fluency. *The reading teacher, 52*, 326-334

Nathan, R.G. & Stanovich, K.E. (1991) Theory into practice, *Fluency in Oral Reading*, Vol. 30 (No. 3), pp. 176-184.

National Reading Panel (2000) *Teaching children to read*. Verkregen op 21 september 2007 van www.nationalreadingpanel.org

Rasinsky, T.V. (2003) *The fluent reader. Oral Reading Strategies for Building Word Recognition, Fluency and Comprehension*. New York: Scholastic.

Stanovich, K. E. (1991). Word recognition: Changing perspectives. In R. Barr, M. L. Kamill, P. B. Mosenthal, & P. D. Pearson (Eds.), *Handbook of reading research* (Vol. 2, pp. 418-452). New York: Longman.

Wentink, H. & Verhoeven, L. (2004). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

7 Achtergrondliteratuur

- Anderson, C. (2002). Sustained Silent Reading: try it you'll like it! *The Reading Teacher*, Vol. 54 (nr. 3).
- Blevins, W. (2001). *Building Fluency: Lessons and Strategies for Reading Success*. New York: Scholastic.
- Kagen, S. (2003) *Structureel Coöperatief Ieren*. Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland.
- Routman, R. (2003). *Reading Essentials*. Portsmouth: Heinemann.
- Shepard, A. (2005). *A Guide to Reader's Theatre*. www.aaronsherp.com.
- Shepard, A. (2005). *Tips on Reading*. www.aaronsherp.com.
- Shepard, A. (2005). *Tips on Scripting*. www.aaronsherp.com.
- Shepard, A. (2005). *Tips on Staging*. www.aaronsherp.com.
- Vernooy, K. (2003) *Elk kind een lezer*. www.tbraams.nl
- Vernooy, K. *Leerlingen worden lezers door te lezen! - Stillezen warm aanbevolen*. Amersfoort: CPS
- Walker, L (1996). *Readers Theatre in the Middle School and Junior High Classroom*. Colorado Springs: Meriwether Publishing Ltd.
- Worthy, J. & Broaddus, K. (2001). Fluency beyond the primary grades: from group performance to silent, independent reading. *The Reading Teacher*, Vol. 55 (nr. 4).

8 **Literatuur voor scripts**

Schmidt, A.M.G. (1995). *Ziezo*. Amsterdam: Querido.

Mak, G.& Stipriaan, R. (2004) *Ooggetuigen van de wereldgeschiedenis*. Amsterdam: Bert Bakker.

Kuyper, S. (2006) *Robin is verliefd*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers.

Tellegen, T. (1994) *Bijna iedereen kon omvallen*. Amsterdam: Querido.

Heede, S. Vanden (2004) *Vos en Haas*. Tiel: Lannoo.

Lobel, A. (2005) *Alle verhalen van Kikker & Pad*. Amsterdam: Ploegsma.

